

Др ЈАРОСЛАВ ДАШИЋ

ИВАЊИЧКО БАНКАРСТВО ОД 1889. ДО 1946. ГОДИНЕ

Др ЈАРОСЛАВ ДАШИЋ
УИ 32000 Чачак
Радице Поштомба 7

UDK 336.17 (497.11) „19“

Пред крај XIX века у Ивањици се све више развија привредни живот. Занатлије и трговци су били сврстани у четири еснафа: Абацијско-терзијско-трговачки (1868), затим Сарачко-обућарски, Опанчарски (1894) и Пекарски (1880).¹ По закону о радњама из 1911. сви еснафи су сврстани у један, што ће остати све до 1931. године, када долази до нове организованости у занатству и трговини.

У еснафској чаршији, са пољопривредном околином, после Првог светског рата долази до интензивнијег развоја занатства и индустрије. Пољопривредна производња (сточарство, земљорадња и воћарство) имала је одлучујућу улогу у животу становника моравичког краја. Занати и трговина углавном су обављани у Ивањици, у којој је 1931. године живело 1.133 становника. Бројни трговци су извозили стоку и воће са ових простора. Они су у јесењој сезони организовали бројне откупне лагере за воће, које су продавали и по читавој Европи. Пољопривредни произвођачи све више су се окуп-

љали око земљорадничких (кредитних и набављачких) задруга. Сеча, прерада и обрада дрвета била је веома развијена: уочи Другог светског рата радило је у моравичком крају девет стругара, које су у сезони запошљавале око 100 радника.

У моравичком срезу средином 1937. било је 86, 1938. године — 104, а крајем 1939 — 111 занатских и трговинских радњи, што за те прилике говори о великом успону ових делатности.²

На привредни напредак, поред занатства и трговине, утицало је и подизање индустријских капацитета. У Ивањици је 1910. године основано Ивањичко акционарско електрично индустријско друштво. Оснивачи су били: Благоје Луковић, предузимач; Миленко Радојевић, трговац; Анта Милутиновић, трговац; Јаков Јојић, механика; Ђуро Јеремић, Вукашин Спасовић, Милија Н. Петаковић, Светозар Јеремић, Милош Пајевић, Милутин Поповић и Гаврило Бошковић, трговци из Ивањице.³

Оснивање Лисанских рудника А. Д. 1930. године, када је одобрена изградња пржионице за прераду антимонове руде, представља велики допринос развоју моравичког и дргачевског краја. Затим је 1931. године започета изградња и радионице за механичку прераду руде.⁴ У овом акционарском друштву имали су своје акције и неки Ивањичани, међу којима и банкари Радојица Јеремић и Видосав Константиновић.⁵

Упоредо са напретком привреде развијало се и ивањичко банкарство, које је дало значајан допринос општем економском успону моравичког краја.

ИВАЊИЧКА ЗАДРУГА ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ, ШТЕДЊУ И ТРГОВИНУ (1889)

У Ивањици је 1889. основана прва банкарска организација — Ивањичка задруга за међусобно помагање, штедњу и трговину. Министарство народне привреде је 26. јуна 1889. одобрило правила ове банкарске установе. У правилима се каже да се у Ивањици оснива новчани завод с циљем да „становници варошице и њене околине, а нарочито земљоделци, трговци и занатлије, могу доћи до брзог и јевтиног кредита... Да сваки може дати мање и веће удеонице на сигурно чување и штедњу“.⁶ Почетни капитал, на основама улога, износио је 60.000 динара; подељен је на 1.000 удеоница, односно 60 динара по једној акцији. Правила омогућавају да се капитал увећа

на основу даљих улога, штедње, коришћење кредита код других установа и пласирање ових средстава својим члановима и другим партнерима. У први управни одбор изабрани су: Вељ. Миливојевић (председник), Мил. Поповић (деловођа), Миленко Радојевић (благајник), Ђуро Јеремић, Вуле Јојић, Милоје Пивљак, Милован Сокић, Светозар Вуковић, Арсо Прокопијевић, Васо Б. Петровић и Никола Драгићевић.⁷

Удеоичари Задруге 1906. били су:

Ред. број	Име и презиме	Број удеоница	Број гласова
1.	Михаило Масловарић	8	2
2.	Ђуро Јеремић	20	6
3.	Ђорђе Вуловић	30	10
4.	Светозар Јеремић	10	3
5.	Радојица Јеремић	7	2
6.	Гаврило Бошковић	27	9
7.	Сретен Г. Јелић	39	10
8.	Милан М. Бојановић	7	2
9.	Јован М. Ајдачић	5	1
10.	Тихомир Максимовић	9	3
11.	Радивоје Илић	3	1
12.	Јаков Јојић	5	1
13.	Цветко Манојловић	7	2
14.	Благоје Луковић	21	7
15.	Милош Пајовић	6	2
16.	Радисав Вуковић	3	1
17.	Симо Оцокољић	3	1
18.	Живко Пурић	3	1
19.	Миленко Радојевић	30	10
20.	Александар Радојевић	6	2
21.	Анто Милутиновић	30	10
22.	Миливоје Милутиновић	6	2
23.	Павле Милутиновић	6	2
24.	Сатрешина Трговачког еснафа из Ивањице	10	3
25.	Општина ивањичка	5	1
26.	Читаоница Ивањица	5	1
27.	Вељко Танкосић из Дивљаке	36	10

28. Филип Пејовић из Вионице	5	1
29. Станиша Јовановић из Шареника	5	1
30. Алекса Милосављевић из Котраже	3	1
31. Кузман Поповић из Шума	12	4

Огромну већину удеоначара (23) чинили су Ивањичани.⁸

Задруга је, из године у годину, повећавала обим финансијског пословања. У 1893. остварен је промет од 1.025.600, а 1907. године од 1.561.577 динара. Остварена је чиста добит за поделу власницима удеоница: у 1902. години — 3.895, у 1904 — 3.929, у 1907. години — 6.213 динара.⁹

На скупштини одржаној почетком 1912. године констатовано је да је у 1911. остварена чиста добит у износу од 5.000 динара и „да је Задруга у 1911. имала мањи обрт у примању, издавању и осталим пословима но што је било у 1910. години, и то зато што је ивањичко Акционарско електрично друштво узимало уложен новац, који је било поделило на улоге у 1909. и 1910. години, 1911. године задруга је враћала тај улог поменутом друштву.“¹⁰ Са Првим светским ратом успорава се привредна активност, па и пословање новчаних завода. После њега, Задруга је (1922. године) располагала са капиталом од 150.000 динара.¹¹ Тада долази до интензивирања привреде, па је овај новчани завод почео окупљати нове чланове из реда трговаца, а нарочито пословне људе из Акционарског електричног и индустријског друштва.

О раду и развоју Задруге двадесетих година убедљиво говоре подаци о оствареној билансној суми за 1927. годину:

1. акцијски капитал износио је 500.000 динара,
2. у резервном фонду било је 127.000 динара,
3. чиста добит за 1927. износила је 102.000 динара,
4. дивиденда за 1927. утврђена је на 20 одсто на номиналну вредност акција.

Овако висока дивиденда и добит били су веома значајни за стицање већег поверења и даљи развој ове установе. У време економске кризе (1929—1933) Задруга је успела да очува своју акцијску главницу и обезбеди континуирано пословање.

После економске кризе, када је дошло до извесног побољшања економских прилика, каже се у једном документу, на једној од првих седница скупштине акционара (1937) детаљно је анализирано финансијско пословање Задруге (за 1936. годину). Био је то 44. редовни

збор, на коме је учествовало 15 чланова са депонованих 3.222 акција.¹² Збору је присуствовао комесар Краљевске банске управе Љубомир Машковић, чиновник среза моравичког.

Извештај о раду Банке поднео је Цветко Радојевић (председник), који је истакао да је пословање свих банака у 1936. години непромењено: слаби приноси у пољопривреди, а још није повраћено пољуљано поверење у финансијске организације настало за време економске кризе. У извештају је нарочито дат акценат на земљорадничке дугове. По Уредби о ликвидацији земљорадничких дугова из 1936. године предвиђено је да 25 одсто од земљорадничких меница падне на терет имовине новчаних завода, да се за других 25 одсто, од укупног потраживања, издају новчани бонови, односно обвезнице заводима, које ће носити интерес од три одсто годишње, са роком од 20 година. Остатак од 50 одсто укупних потраживања од земљорадника исплатиће Аграрна банка новчаним заводима у року од 12 година са каматом од три одсто годишње. Земљорадници би своје обавезе извршавали према Привилегованој аграрној банци.

Задруга је предала Привилегованој аграрној банци земљораднички портфел од 500.000 динара, који је био, ни мање ни више, раван главници акцијског капитала или са учешћем у укупно плацираним кредитима са 30 одсто. Овако стање земљорадничких дугова доводило је банку у веома тешку ситуацију. Она је крајњим напором успела да из остварене добити отпише 25 одсто потраживања, тј. прву траншу, како је предвиђала Уредба. Међутим, пријем бонова и даља исплата земљорадничких дугова од стране Аграрне банке представљала је велику неизвесност за овај новчани завод. У то време и већи број дужника, неземљорадника није извршавао своје обавезе према банци, чекајући да се и за њихове дугове донесе уредба као за земљораднике. Већа потраживања банка је морала да остварује преко суда. Према овом извештају, Задруга је у 1936. години излазила у сусрет својим штедишама и исплатила улоге од преко 100.000 динара, са максималном каматом, по уредби, од 4,5 одсто годишње.¹³ Тада је билансна сума износила 3.519.885 динара. Највеће ставке у изворима су били: главница — 500.000, фондови — 169.325 и улози на штедњу — 1.281.341 динара, а укупан промет по свим рачунима износио је 13 милиона динара. Остварени су приходи од 200.937 динара; они су употребљени за исплату камата по штедним улозима, плата и других издатака. Добит је износила 95.943 динара; она је употребљена за покриће прве транше земљорадничких дугова.¹⁴ На овом збору изабрана је нова управа: Цветко Радојевић

(председник), Стеван Радојевић, Драгомир Вучићевић, Алекса Радојевић и Јеремија Брадић. За надзорни одбор изабрани су: Душан Луковић, Обрен Ршумовић и Милан Ђурић.

Пословање Задруге у наредним годинама било је отежано. Долази до промене код више позиција активне и пасиве, а нарочито се смањује билансна сума. О томе је било доста речи на 47. редовном збору чланова банке, одржаном 25. фебруара 1940. Овај збор је, на основу примљеног извештаја комесара, одобрила Банска управа 4. априла 1940. године.¹⁵ У раду збора учествовало је 16 акционара са депонованих 3.400 акција:

Ред. број	Име и презиме	Депоновано акција	Број гласова
1.	Цветко Радојевић	1.000	1.000
2.	Цветко Радојевић, заступа Анту Радојевића	700	700
3.	Стеван Радојевић	300	300
4.	Алекса Радојевић	200	200
5.	Драгомир Вучићевић	100	100
6.	Милан Ђурић	100	100
7.	Јеремија Брадић	100	100
8.	Обрен Ршумовић	100	100
9.	Душан Луковић	100	100
10.	Љубомир Живковић	100	100
11.	Вуле Пунишић	100	100
12.	Драгољуб Илић	100	100
13.	Вукашин Протић	100	100
14.	Петар Михаиловић	100	100
15.	Сретен Главинић	100	100
16.	Живорад Нешовановић	100	100

Билансна сума 1939. године износила је 2.662.693 динара, што је за 24 одсто мање но у 1936. години. Није измењена главница, али је дошло до смањења улога на штедњу и коришћења кредита код других поверилаца, што је све утицало на смањење извора средстава — пасиве. У активи су зајмови по меницама били мањи за 38 одсто, што је и логично, јер је дошло до смањења извора средстава.

Под утицајем и спољних фактора, инфлације и других тешкоћа, у којима се цео свет налазио уочи Другог светског рата, управа за-

вода је смањивала своје активне и пасивне послове, радећи на ликвидацији својих обавеза, каже се у извештају о пословању за 1939. годину. Затим се у овом документу, поред осталог, истиче: „Успели смо тако да у току прошле 1939. године вратимо улога на штедњу преко 300.000 динара. Та средства смо добили од продатог непокретног имања зв. „Симицац“ и наплаћених старих тражбина“.¹⁶

Задруга је обављала банкарске послове са Привилегованом аграрном банком и Народном банком, код које је 1938. користила специјални кредит за исплату штедних улога у износу од 260.000 динара. Овај кредит Задруга је вратила 1939. године дајући Народној банци цесију на своја потраживања код Аграрне банке.

У 1939. остварен је бруто приход, са пренетом добити из 1938, у износу од 126.353, а расходи су износили 75.479 динара. Остварена је добит од 50.875 динара, од које је отписано на инвентару 10 одсто или 7.700 и на ненаплативости по меници Миће Броћића из Гуче, као разлика на камати, 2.253 динара. Тако је и од чисте добити (40.922) издвојено у резервни фонд 4.092 динара. Остатак добити од 36.830 динара пренет је у 1940. годину, („ово због тога што има још прилично тражбина које су несигурне и дубиозне“).¹⁷

Збор акционара је усвојио завршни рачун за 1939. годину и донео буџет за 1940. у износу од 39.000 динара, од чега за плате 34.000, а остатак за режијске трошкове. Тада је изабран управни одбор у саставу: Цветко Радојевић (председник), Драгомир Вучићевић, Стеван Радојевић, Јеремија Брадић и Алекса Радојевић. У надзорни одбор изабрани су: Обрен Ршумовић, Милан Ђурић и Душан Луковић.

Финансијско пословање Задруге у 1940. (изнето на збору 26. јануара 1941. године, у присуству 17 акционара са 3.480 депонованих акција) карактерише се смањењем значајних позиција у билансу: зајмова на менице и текуће рачуне за 23, хартија од вредности за 43, улога на штедњу за 14, положиоца депозита од 19 одсто и укупне билансне суме за 42 одсто. Из овог биланса се види да је Задруга од остварених прихода и стања амортизационог фонда (34.844 динара) извршила, поред покривања својих обавеза, отписивање (по меницама и текућим рачунима) ненаплативих потраживања у укупном износу од 100.731 динара.¹⁸ Овим је Задруга настојала да пречисти свој биланс од свих дубиоза, како би у наредни период ушла са реалнијом активом и изворима. У оквиру пречишћавања биланса Задруга је отписала и 25 акција Привредне банке у Ужицу, које су изгубиле вредност.

Са повећањем инфлације уочи рата и настојањима да се оствари ликвидација земљорадничких дугова на рачун новчаних завода, За друга долази у велике финансијске тешкоће. О томе је било речи на овом збору акционара, када је, поред осталог, истакнуто: „Мали новчани заводи осуђени су на ликвидацију и они у ствари тиме ликвидирају. . . то чини и наш завод, наплаћујући своје тражбине и исплаћујући своје дугове“.¹⁹

Био је ово један од задњих скупова акционара Задруге. Њихова процена се, на жалост, обистинила. Томе су посебно допринеле и ратне прилике. Ова банка је потом поделила судбину осталих новчаних завода: национализација и ликвидација 1946. године.

БАНКА „ЈАВОР“ А. Д.

Банка је основана 1923. године са капиталом од 500.000 динара. После издавања другог кола акција овај капитал је дуплиран.²⁰ Биланс за 1927. годину показивао је стање неких значајнијих рачуна: ка-

Ред. број	Име и презиме	Место	Депонов. акција	Број гласова	Примедба
1.	Божидар Кривокућа	Ивањица	127	127	заступа Божидар Кривокућа
2.	Вукашин М. Спасовић	Ивањица	800	800	
3.	Радомир Гр. Јелић	Ивањица	22	22	заступа Петар Лукачевић
4.	Радојица М. Јеремић	Ивањица	565	565	
5.	Боривоје Р. Јеремић	Ивањица	200	200	
6.	Бранко Р. Јеремић	Ивањица	200	200	
7.	Здравко Р. Јеремић	Ивањица	100	100	
8.	Млађен Р. Јеремић	Ивањица	100	100	
9.	Миле Р. Јеремић	Ивањица	100	100	
10.	Душан С. Јеремић	Београд	100	100	
11.	Момчило М. Сокић	Београд	100	100	
12.	Драгомир Гр. Јелић	Ивањица	441	441	
13.	Петар Г. Лукачевић	Ивањица	80	80	
14.	Божидар З. Букић	Ивањица	80	80	
15.	Богољуб М. Радивојевић	Ивањица	156	156	
16.	Стеван Спасовић	Ивањица	32	32	
17.	Миломир Д. Радивојевић	Ивањица	400	400	
18.	Милош Ј. Парезановић	Ивањица	239	239	
19.	Ранко С. Оцокољић	Ивањица	90	90	
20.	Венијамин Нешковић	Ивањица	37	37	
21.	Дивко В. Луковић	Ивањица	140	140	
22.	Велисав Мићић	Ивањица	71	71	
23.	Рајко Драмићанин	Ивањица	30	30	
24.	Лука Јелесијевић	Ивањица	49	49	
Свега			4.209	4.209	

са — 131.000, менице — 1.898.000, ефекти — 84.000, дужници — 556.000, акцијски капитал — 1.000.000, резерве — 90.000, улози на штедњу — 620.000, повериоци — 516.000 и добитак — 160.000 динара. Дивиденда за 1927. износила је 10 одсто од номиналне вредности акција.²¹ Био је ово изванерадан резултат за три-четири године рада, нарочито са становишта увећања акцијског капитала, штедње и оствареног добитка, односно дивиденде за расподелу акционарима.

У повећаном пласману кредита велико учешће су имали они — земљорадници. Нарасли земљораднички дугови и престанак враћања кредита и од стране других дужника, доводе Банку у тешку неликвидност и губитке, што се најбоље види у датим прегледима активе и пасиве од 1935. до 1939. године (табела 1 и 2).

На зборовима акционара у управу најчешће су бирани: Радојица Јерemiћ (председник), Боривоје Р. Јерemiћ, трговац — извозник; Миломир Радивојевић, трговац; Петар Лукачевић, столар; Момчило Сокић, адвокат из Београда и Драгомир Гр. Јелић, трговац. Скоро да тридесетих година није било неких битнијих промена у саставу управног одбора. У надзорни одбор бирани су: Божидар Кривокућа (председник), Богољуб Радивојевић и Ранко Оцокољић. Највећи број акција поседовала је породица Јерemiћ. На зборовима акционара најчешће је учествовало од 17 до 24 људи. Тако су збору акционара 7. марта 1937. присуствовала 24 члана са 4.209 депонованих акција.²²

На основу датих података из биланса банке (1935—1939), може се закључити да је смањивана билансна сума, мењала се структура средстава и њихових извора у односу на претходне године.²³ Билансна сума смањивала се просечно годишње по стопи од 14 одсто. Менице у банчном портфељу драстично су смањене и у 1939. биле су шест пута мање него у 1935. години. На ово је нарочито утицала предаја земљорадничких меница (1936) за 178 дужника у портфељ Привилеговане аграрне банке (у износу од 682.725 динара) ради ликвидације земљорадничких дугова.²⁴ Међутим, менице у ресконту код Народне банке после 1936. године показују тенденцију раста, што је било повољно за пословање. Стање на текућим рачунима (дужника) показује знатно увећање, што није било реално, јер је Банка за предати менични портфељ задужила текући рачун Привилеговане банке, уместо да је приказала посебну ставку о овој предаји портфеља.

У билансу Банке за 1937. годину забележени су губици по меницама земљорадничких дугова у износу од 28.710 динара. Толико

ПРЕГЛЕД
билансних ставки активе од 1935 до 1939.²⁵

Табела 1.

Ред. број	Назив билансне позиције	Г о д и н а			
		1935.	1936.	1937.	1939.
1.	Благајна	26.112	13.829	20.571	8.126
2.	Код Поштанске штедионице	276	502	331	308
3.	Есконтоване менице:				
	— у портфељу	1.073.158	1.131.092	410.760	174.806
	— у реесконту код Народне банке	341.729	198.789	200.760	329.446
4.	Непокретности у зградама	356.180	326.597	362.597	362.647
5.	Хартије од вредности р. ф.	174.080	171.390	258.300	74.504
6.	Намештај и прибор	53.561	53.362	52.762	49.161
7.	Текући рачуни — дужници	726.681	550.824	1.020.873	684.725
8.	Привремени рачуни — Агробанка за 25% меница	—	—	—	82.173
9.	Разлика на курсу од хартија од вредности	25.068	25.068	25.068	—
10.	Остала актива:				
	— остављачи гаранција	820.000	320.000	320.000	320.000
	— супергаранције по т. р.	827.940	741.100	741.100	236.000
	— супергаранције по меничним зајмовима	162.350	162.350	162.350	71.400
	— остава	1.273.600	372.600	372.600	14.000
	— кауције	43.500	43.500	43.500	19.000
11.	Примљене менице на наплату	—	—	—	178.500
12.	Губитак по земљорадничким меницама	—	—	28.710	32.335
	Свега	5.904.235	4.147.003	4.020.282	2.637.131

је остало после отписа 143.063 динара од добитка за 1937. годину на име 1/4 земљорадничких дугова.²⁶ Многе банке услед измирења обавеза по земљорадничким дуговима, па и ова, долазе у тешку финансијску ситуацију, јер је овај терет добрим делом преваљен на пословно банкарство.

У изворима средстава (табела 2) главница се, на сву срећу, није смањивала. Међутим, драстично су се смањили текући рачуни поверилаца, а улози на штедњу су опадали по просечној стопи од 13 одсто годишње. Резервни фонд био је стабилан. Међутим, он се састојао од вредносних папира, који нису били профитабилни. Вредносни папири су се углавном састојали од 3% примљених обвезница за ликвидацију земљорадничких дугова. Резервни фонд за евентуалне штете (1939) био је око девет пута мањи него претходних го-

ПРЕГЛЕД

билансних ставки пасиве од 1935. до 1939.²⁷

Табела 2.

Ред. број	Назив билансних позиција	Г о д и н а			
		1935.	1936.	1937.	1939
ПАСИВА					
1.	Главница				
	10.000 ком. акција по 100 динара номиналних	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
2.	Улози на штедњу	952.318	827.917	726.419	461.644
3.	Повериоци:				
	— текући рачуни	150.823	144.802	128.161	8.160
	— привремени рачуни	95.026	143.750	134.904	—
	— реесконтоване менице (дуг Народној банци)	341.729	198.788	200.760	174.806
	— менични пријеми (дуг Извозној банци)	28.000	—	—	—
	— по меницама на наплату	—	—	—	178.500
4.	Фондови:				
	— стални резервни фонд	61.641	63.630	67.094	78.875
	— фонд за евент. штете	103.398	103.398	103.398	11.681
5.	Депозити разни	42.967	25.055	19.996	56.637
6.	Остала пасива:				
	— гаранције	820.000	320.000	320.000	320.000
	— полагачи супергаранција по тек. рачунима	827.940	741.100	741.100	236.000
	— полагачи супергаранција по меничним зајмовима	162.350	162.350	162.350	71.400
	— остављачи остава	1.273.600	372.600	372.600	14.000
	— полагачи кауција	43.500	43.500	43.500	19.000
7.	Добитак се преноси у 1935, 1936. и 1939.	945	113	—	6.428
	Свега	5.904.235	4.147.003	4.020.282	2.637.131

дина, што говори да је био употребљен за покриће негативних разлика и губитака.

Банка је тридесетих година користила кредите код Народне банке по реесконту меница, (мада то није био прави реесконт, већ менична залога), што је побољшавало њену ликвидност. Од 1937. године Банка је за регулисање свога дуга по реесконту уступала цесију Народној банци за своје потраживање од Привилеговане аграрне банке у Београду.²⁸ Од 1937. Банка није одобравала нове зајмове, већ је од наплате својих потраживања вршила исплату штедних улога. Ове неповољне тенденције нису заустављене ни за време рата, јер Банка практично тада није ни радила.

ИВАЊИЧКА КРЕДИТНА БАНКА

На почетку економске кризе, 1930. године, основана је Ивањичка кредитна банка. За разлику од других ивањичких банака, у овом новчаном заводу се по капиталу истичу четири породице: Владислава Константиновића, Станише Бојовића, Алексе Радојевића и Драгољуба Илића, с тим што је Владислав Константиновић поседовао преко 50 одсто акција од укупног оснивачког капитала. Главница је износила 1.000.000 динара (10.000 акција по 100 динара).²⁹

На више зборова акционара биран је управни одбор у непромењеном саставу: Владислав Константиновић, апотекар (председник); Драгољуб Ц. Илић, трговац (подпредседник); Алекса Радојевић, трговац; Љубомир Марјановић, кафеџија, и Станиша М. Бојовић, кафеџија. Књиговођа је био Живорад Ј. Нешковић. Чланови надзорног одбора били су: Петар Лукачевић, столар (председник); Душан Илић, трговац, и Драгољуб Поповић, трговац.³⁰ На зборовима акционара најчешће је учествовало од 14 до 19 чланова. Тако је збору одржаном 15. марта 1936. године присуствовало 19 акционара, који су депоновали 6.782 акција,³¹ али и комесар Банске управе Антон Хрдљички, начелник среза моравичког.

Преглед депонованих акција на збору 1936. године

Ред. број	Име и презиме	Место	Број акција	Број гласова
1.	Станиша Бајовић	Прилике	200	200
2.	Винка Бајовић	Прилике	147	147
3.	Милан Бајовић	Прилике	50	50
4.	Милош Бајовић	Прилике	50	50
5.	Драгољуб Поповић	Ивањица	20	20
6.	Владислав Константиновић	Ивањица	3.235	3.235
7.	Живка Константиновић	Ивањица	1.000	1.000
8.	Јованка Константиновић	Ивањица	1.000	1.000
9.	Алекса Радојевић	Ивањица	100	100
10.	Ангелина Радојевић	Ивањица	100	100
11.	Зорка Радојевић	Ивањица	50	50
12.	Драгољуб Илић	Ивањица	300	300
13.	Душан Илић	Ивањица	100	100
14.	Добринка Илић	Ивањица	100	100
15.	Живка Илић	Ивањица	60	60
16.	Томислав Илић	Ивањица	50	50
17.	Љубомир Марјановић	Ивањица	100	100
18.	Петар Лукачевић	Ивањица	100	100
19.	Петрија Лукачевић	Ивањица	20	20
Свега			6.782	6.782

Извори у пасиви биланса Банке за 1935. годину, поред акцијског капитала, састојали су се од улога на штедњу, чије учешће у почетном капиталу износи од 15 одсто, и резервног фонда са 7,6 одсто. Произилази да су ефективни извори средстава Банке за пет-шест година пословања веома благо повећавани, што у односу на друге ивањичке банке представља скроман раст билансне суме, мада су ови извори по овом квалитету веома значајни.

Активна Банке (1935) састојала се од меничних пласмана у износу од 329 хиљада или 18 одсто, а текући рачуни износили су 17,9 одсто. Непокретна имовина чинила је 22 одсто активе. Ово говори да су неки оснивачи учествовали у формирању акцијског капитала и са непокретном имовином, што утиче на структурални квалитет укупног блага Банке. Овако конципирана актива је један од значајних узрока за спорији раст пласмана и билансне суме, јер се није могао тако лако привући додатни капитал — улози и депозити — без већег готовинског почетног капитала. За менични портфел по есконту истицано је да је „посао мало живахнуо при крају 1935. године“. Томе је нарочито допринео добар род шљива и јабука, чијим уновчењем је изванредан број дужника исплаћивао своје менице.

Детаљнија динамика кретања билансне суме и структура активе и пасиве виде се у табелама 3. и 4.

ПРЕГЛЕД
билансних ставки активе од 1935. до 1935.³²

Табела 3.

Ред. број	Назив билансне позиције	Г о д и н а			
		1935.	1936.	1937.	1939.
		АКТИВА			
1.	Благајна у каси	1.419	7.349	3.462	20.346
2.	Займови на менице	329.107	142.940	492.655	498.778
3.	Текући рачуни (дуж.)	331.995	307.248		
4.	Прив. аграрна банка за предате јој менице	—	213.429	190.177	140.658
5.	Некретнина (банчина кућа и плацеви)	354.730	354.730	354.730	354.730
6.	Хартије од вредности	5.320	5.320	25.320	5.885
7.	Грађевински материјал	27.140	27.140	—	—
8.	Земљиште, влачара и пилана у Дајићима	15.752	15.752	15.752	15.752
9.	Робе разне у Ивањици	166.557	69.272	—	—
10.	Привремени рачун	—	88.134	—	—
11.	Разна актива	2.411	3.748	49.803	74.850
12.	Оставе и кауције	572.500	545.871	545.871	545.871
	Свега	1.850.214	1.780.933	1.791.930	1.698.218

ПРЕГЛЕД
билансних ставки пасиве од 1935 до 1939.⁵³

Табела 4.

ПАСИВА

Ред. број	Назив билансне позиције	Г о д и н а			
		1935.	1936.	1937.	1939.
1.	Главница	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
2.	Фондови:				
	— резервни фонд	32.954	19.149	19.149	19.149
	— за евентуалну штету	43.482	—	—	—
	— за отпис 25% по основу земљорад. дугова	—	39.500	39.500	—
3.	Улози на штедњу	158.643	155.581	155.835	—
4.	Државна хип. банка, по залози	8.385	—	—	114.000
5.	Менични приједи	—	—	—	114.000
6.	Привремени рачун	27.569	—	—	—
7.	Провизија разним клијентима	2.614	—	—	—
8.	Неисплаћен порез	1.930	—	—	—
9.	Разна пасива	1.104	20.832	30.715	18.717
10.	Полагачи кауција	80.000	—	—	—
11.	Положиоци остава и кауција	—	545.871	545.871	545.871
12.	Полагачи супергаранција по текућим рачунима	492.500	—	—	—
13.	Добитак за пренос у 1936, 1938. и 1940.	1.033	—	860	481
	Севга	1.850.214	1.780.933	1.791.930	1.698.218

Од 1935. године билансна сума је почела благо да опада, а мењала се и структура активе и пасиве. У пасиви главница, на сву срећу, није смањивана до уочи рата. Резервни фонд се одржавао на задовољавајућем нивоу — да би се утрошио за евентуалне штете на отпис потраживања по земљорадничким дуговима. Улози на штедњу су одржавани на истом нивоу до 1937. године, да би, након тога, били интензивно подизани, а 1939. године више није било таквих депозита у Банци.

Актива Банке се састојала од скоро константних пласмана у кредите по основу есконтованих меница и преко текућих рачуна. У 1936. години евидентирана је ставка за предати менични портфељ Привилегованој аграрној банци по земљорадничким дуговима у износу од 213.429 динара. Тада је Банка отворила рачун за отпис свог дела земљорадничких дугова од 25 одсто у износу од 39.500 динара.

Ивањичка кредитна банка није пословала са губитком, као неке друге у то време, већ са мањим добитком. Заправо, покривала је све своје буџетске расходе и обезбеђивала мање износе добити преносећи их у наредну пословну годину (табела 3. и 4). На ово је првенствено утицала структура пласмана средстава, јер је Банка до 20. априла 1932. имала мање одобрене кредите земљорадницима, који су се од 1936. морали 50 одсто отписати (25 одсто од Банке и 25 одсто од државе), што се показало веома повољним. У противном, морала би да употреби и део своје главнице за отпис земљорадничких дугова.

И поред рентабилног пословања, мада на доњој граници, акционари нису били задовољни резултатима. О томе се у извештају од 15. марта 1936, поред осталог, каже: „И ова година, као и раније у добу наступеле кризе, праћена је свима незгодама финансијско — економских несређених прилика те се у истој неможемо похвалити са пословима ма које гране послова ове Банке“.³⁴

Банка се бавила и трговином грађе, другог грађевинског материјала, као и колонијалном робом. Имала је своје стовариште грађе у Чачку од 1934. године, а у Ивањици — стовариште грађевинског материјала и трговину колонијалном робом. Услед велике конкуренције и нерентабилног пословања, Банка је 1936. и 1937. године ликвидирала ова стоваришта и трговину. Губици на овим пословима покривени су из наменских фондова, тако да није остало добити за расподелу.

У 1937. години „нису се осетиле никакве промене на боље“.³⁵ У годишњем извештају поред осталог, каже се: „Регулисање земљорадничких дугова на познати начин и мерама које се принудно предузимају у циљу оздрављења банкарске кризе, није ништа постигнуто. Чак је на тај начин приватно банкарство потпуно потиснуто док се привилегисани новчани заводи истичу на штету приватног банкарства... Једном речју иде се ка тихој ликвидацији“.³⁶

Била је ово мања банка — и по величини укупног капитала, али и са пословањем на граници рентабилитета. Заправо, ово је прави пример тихе ликвидације приватног банкарства. Све су то убрзали ратни вихор и послератна национализација.

После Другог светског рата, доношењем законских прописа о национализацији, ивањичке банке су поделиле судбину других: формално-правно брисане из привредних регистара.

НАПОМЕНЕ

1. Др Никола Вучо, „Распадање еснафа у Србији“, САНУ, Београд, 1954, страна 49.
2. Архив БиХ, Сарајево, КБУ ДБ, VIII, бр. 314/1939. Детаљније о ивањичком занатству видети књигу Невенке Бојовић и Радована М. Маринковића, „Моравички занати и занимања“, Ивањица, 1990.
3. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 2349/1932.
4. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 6332/1931.
5. Др Стеван Игњић, Јован Радовановић, Властимир Луковић, Љубомир Марковић, Милан Бујошевић, „Ивањица, хроника моравичког краја“, Београд, 1972.
6. Стеван Игњић, „Ужице и околина 1862 — 1914“, Ужице, 1967. стр. 89.
7. Исто.
8. Исто.
9. Исто.
10. Исто, као под 5.
11. Алманах Краљевине СХС за 1924, стр. V-13.
12. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 333/1937.
13. Исто.
14. Исто.
15. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 2979/1940.
16. Исто.
17. Исто.
18. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, Завршни рачун за 1940.
19. Исто.
20. Алманах Краљевине СХС за 1924, стр. V—13.
21. Приручник банака Краљевине СХС за 1929, стр. 382.
22. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3332/1937.
23. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3086/36, 3332/37, 3451/38 и 2982/40.
24. Према Уредби о ликвидацији земљорадничких дугова, новчани заводи су били обавезни да сав менични портфељ земљорадника предају Привилегованој аграрној банци. Отпис дугова је вршен тако што је 25 одсто пало на терет банака, других 25 одсто на терет државе, а остатак од 50 одсто морали су земљорадници да измире преко Привилеговане банке у року од 12 година.
25. Као под 23.
26. Архив, БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3451/1938.
27. Као под 23.
28. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 2982/1940.
29. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3059/1936.
30. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3059/36, 3063/37, 3855/38, и 2978/40.
31. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3063/37.
32. Исто као под 30.
33. Исто.
34. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3059/36.
35. Архив БиХ, Сарајево, КБУ, ДБ, VIII, бр. 3855/38.
36. Исто.

LES BANQUES D'IVANJICA ENTRE 1889 ET 1946

La première banque fut fondée à Ivanjica en 1889; ce fut la Coopérative d'Ivanjica pour l'aide mutuelle, l'épargne et le commerce; après la Première guerre mondiale on assista à la fondation de deux autres banques où les marchands de la ville, conjointement avec quelques artisans étaient les principaux actionnaires. Le décret ordonnant l'annulation des dettes paysannes en 1936 aux dépens des moyens des établissements financiers porta un violent coup aux banques d'Ivanjica. La réduction des dettes de 25% au préjudice des ressources pécuniaires des banques fut un lourd fardeau pour les établissements bancaires d'Ivanjica qui n'étaient pas préparés à le supporter, si bien que ce fut au fond une liquidation en douceur des banques privées.

Dr Jaroslav Dašić